

«ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ» ЯК СИСТЕМА ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ МОЛОДІ США

О. З. Глушко
мол. наук. співробітник
відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

У статті представлені погляди, ідеї науковців та педагогів діаспори щодо поняття ідеалу й виховного ідеалу. Розглядається освітня система, що була створена представниками української діаспори закордоном, особливості виховних ідей, концептуальних положень та завдань, які поставила перед собою громадська молодіжна організація української діаспори СУМ.

Ключові слова: українська діаспора, школи українознавства, «виховний ідеал», національні цінності, суспільно-громадська організація української молоді в США.

“EDUCATION IDEAL” AS A SYSTEM OF NATIONAL VALUES UPBRINGING OF THE UKRAINIAN YOUTH IN THE USA

Views, ideas of scholars and educators of diaspora on concepts of ideal and educational ideal are presented in the article. The author studies education system formed by the representatives of the Ukrainian diaspora, peculiarities of educational ideas, conceptual theses and tasks formulated by the non-governmental youth organization SUM (Union of the Ukrainian Youth).

Key words: Ukrainian diaspora, Ukrainian studies schools, «educational ideal», national values, non-governmental youth organization SUM (Union of the Ukrainian Youth).

Українська спільнота за кордоном завжди відчувала на собі відповідальність за виховання майбутніх поколінь у національному дусі, за збереження української ідентичності, за плекання і подальший розвиток цінностей національної культури. Українська діаспора в США набула свої оригінальні самобутні цінності, за допомогою яких вона зберігає національну ідентичність, протистоїть потужній асиміляції. До них належать мова, релігія, звичаї і традиції, музика, література, історія та інші духовні культурні складові. Створення і подальший розвиток діаспорою в США власного шкільництва стало запорукою збереження українською спільнотою національної ідентичності в цій країні.

У США функціонує ціла мережа українських шкіл: цілоденні (українські католицькі школи, навчання ведеться переважно англійською мовою); українські школи при УПЦ в США; суботні або недільні школи українознавства, під головуванням Шкільної ради при УККА; вакаційні (на період літніх канікул).

Зупинимося на діяльності шкіл українознавства при Шкільній раді УККА, особливістю яких є краща організація навчальної і виховної роботи у порівнянні з іншими приватними українськими школами в США. Школи українознавства у США, працюючи у форматі американських публічних шкіл, включають три ступені: нижчий, середній і вищий, тривалість кожного з яких становить чотири роки навчання (4-4-4), а в цілому діти навчаються у школах українознавства 12 років по 5-6 год. на тиждень в суботу або в неділю, в середньому 33 суботи на рік, що за 12 років становить близько 1980 навчальних годин. При деяких школах діють садочки, підготовчі та англійські класи. Традиційно заняття в школах відбуваються в суботу, або в неділю з 9 до 13 год. Основними навчальними дисциплінами в школах українознавства є: українська мова і література, історія та географія України, культура України. Викладання навчальних предметів відбувається українською мовою. Отже, головним завданням приватних українських шкіл у США, на сучасному етапі, як і багато років тому, залишається навчити дітей читати, писати й розмовляти українською мовою, і через мову та культуру прищепити їм любов до України.

Школа є тим місцем, де діти українського походження мають можливість ознайомитися з українською культурою, її історією і традиціями, сформувати свій світогляд і характер на загальнолюдських і національних цінностях. Отже, духовні надбання українського народу, його цінності були і залишаються засадничими орієнтирами у навчально-виховній роботі шкіл українознавства.

Докладно зупинимося на діяльності Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ). Він був заснований у 1967 р. у Нью-Йорку, як координуючий орган української діаспори по всьому світу. Завдання, що перед собою ставив СКВУ – це допомога Україні в її змаганнях за державну незалежність, координація діяльності своїх членів, плекання та розвиток української культури, збереження української духовності у вільному світі. СКВУ був і залишається авторитетним, консолідуючим органом світового українства, що успішно діє й понині. Однією з ділянок його роботи – це освіта і наука.

На Першому світовому конгресі вільних українців (СКВУ), що відбувся у листопаді 1967 р., в Нью-Йорку взяли участь представники української діаспори з США, Канади, Південної Америки, Австралії, з країн Європи. Головним досягненням СКВУ було визначення *«виховного ідеалу» українця в діаспорі*: «Українець у діаспорі – це повноцінний громадянин своєї країни, пов'язаний з українським народом вузлами української мови й культури, особистість якого визначається християнсько-етичними вартостями і творчою працею для України» [4]. Взагалі дослідженням проблеми *«виховного ідеалу»* займалися такі відомі українські науковці та педагоги діаспори, як Г. Ващенко, І. Головінський, З. Зелений, Е. Жарський, О. Кульчицький, І. Мірчук, М. Семчишин, В. Янів.

Власне сам виховний ідеал Г. Ващенко розумів, як образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог, виховуючи молоде покоління.

Крім того, на думку педагога, виховний ідеал безпосередньо пов'язаний із ідеалом людини [1].

Схожого погляду на виховний ідеал дотримувався український науковець діаспори О. Кульчицький. Він вважав, що у навчальному процесі виховний ідеал окреслює педагогу напрям навчальної дії, тобто це вища кінцева мета, на досягнення якої учневі необхідно спрямовувати усі зусилля. В свою чергу поняття ідеалу філософом розумілось, як «уявлення бажаного, досконалого стану речей» [3, с. 18]. На думку О. Кульчицького виховний ідеал українців в діаспорі повинен здійснюватися шляхом прищеплення учневі найдосконаліших зразків української культури. При чому метою українознавчого навчання має бути не стільки передача учневі суми знань про українську культуру, скільки формування у дітей певного світогляду за допомогою цінностей, вироблених українським народом впродовж століть. Український виховний ідеал, за переконанням науковця, безпосередньо взаємопов'язаний з такими поняттями як національна культура і національна духовність [3, с. 23].

Як зазначав, відомий український науковець і багатолітній педагог діаспори в США Е. Жарський, національні цінності одночасно виступають чинниками виховання характеру, тривкою основою формування особистості. Вони розбуджують у дитини національну гордість, вірність українським ідеалам, сприяють розвиткові почуття нерозривного зв'язку між поколіннями, одним словом виховують дитину як повноцінного члена української нації. Таким чином, засвоюючи загальнолюдську і національну культуру людина формує свій світогляд, виробляє власну систему цінностей, разом з тим виступаючи активним суб'єктом цього процесу, вона має можливість привносити у цю духовну скарбницю свої надбання [2].

Отже, на думку науковців, виховний ідеал в діаспорі має орієнтуватися на риси українського ідеалу людини, тобто традиційний ідеал на основі християнської моралі, та на найкращі традиції української культури і духовності. Особливу увагу в українознавчому навчанні потрібно звернути на те, що одночасно із засвоєнням знань про Україну, необхідно прищеплювати любов до рідної мови, національної культури та на цій основі розвивати і плекати національний та загальний ідеали.

В умовах еміграції мова, як видима ознака належності до певної групи набуває символічної і моральної цінності. Мова є головною складовою в змісті українознавчої освіти діаспори. Таким чином, українська мова в діаспорі, на думку більшості педагогів, освітніх діячів, науковців, служить найважливішим інструментом в передачі культурних цінностей, національних традицій, виступає потужним антиасиміляційним чинником, який об'єднує і згуртовує українську громаду в різних країнах поселення. Без належного пізнання мови не можливо в повній мірі осягнути весь світ культури свого роду, свого етносу. Плекання української мови є важливим елементом збереження культурних цінностей української діаспорної спільноти за кордоном. Як бачимо, у справі національного виховання та

навчання рідної мови школа, поряд із церквою й родиною, молодіжними організаціями займає одне з провідних місць.

Однак, незважаючи на зусилля української громади в США, з кожним новим поколінням мова все більше зазнає асиміляційних впливів, тобто поступово переходить у сферу символів і цінностей. Молоде покоління емігрантів, яке постійно знаходиться в англomовному середовищі, відмовляється розмовляти мовою своїх предків, у зв'язку з цим вона стає маловживаною, «мертвою».

На сучасному етапі серед молоді набула популярності ідея «нелінгвістичного українізму», а саме відбулося нівелювання значення рідної мови; для збереження національної ідентичності та відчуття себе українцем вже, так би мовити, не обов'язково знати і використовувати мову.

З проголошенням незалежності України в українських громадах США спостерігаються дві полюсні тенденції: з одного боку все більшого розповсюдження набуває практицизм (для молоді з'явився стимул вивчати мову, щоб працювати потім в Україні і заробляти гроші); з іншого боку поступово зникає необхідність у використанні рідної мови, оскільки місійна роль діаспори у створенні «маленької України» тут на чужині відходить на другий план.

Проте, незважаючи на об'єктивні та суб'єктивні фактори, українська діаспора США докладає максимум зусиль для збереження рідної мови та передачі її наступним поколінням. Отже, головним завданням українського шкільництва в діаспорі є прищеплення дітям любові і поваги до українського народу, до української культури і мови, і взагалі до України, як батьківщини їх батьків і дідів. Тобто, діти, через поступове опанування мови, через ознайомлення з культурою, традиціями, історією, релігією виховуються у дусі любові до українського народу, до його духовних і культурних надбань.

Однією з авторитетніших громадських молодіжних організацій української діаспори, як у світі, так і у США є Спілка Української Молоді (СУМ). В діаспорі ця українська громадська організація розгорнула свою діяльність після Другої світової війни. У 1947 р. відбувся Перший Конгрес Спілки Української Молоді, який затвердив Статут та Програму СУМ, визначив засадничі принципи для подальшого розвитку організації. З цього часу почали швидко формуватися місцеві осередки, зокрема й у США. На початковому етапі, при розбудові програмних документів, концептуальних положень, створенню та налагодженню організаційної діяльності осередків СУМ, активну участь брали представники Пласту. Між цими громадськими молодіжними організаціями були підписані документи про співробітництво.

На VI Конгресі СУМ в Торонто (26-29 червня 1958 р) з подальшим доповненням й уточненням на Пленумі Центральних органів СУМ (19 березня 1960 р) був визначений *виховний ідеал українця*. У програмному документі «Правильник юнацтва СУМ» зазначено, що виховання молоді повинно бути в українському патріотичному дусі, як свідомих, чесних і працьовитих людей, добрих громадян і відданих українців (-нок)-державників. Молодь повинна бути світоглядно сформована на морально-

етичних засадах християнства та на державницьких ідеалах, виплеканих українською нацією впродовж століть [5, с. 7]. Отже громадська організація СУМ в діаспорі у своїй навчально-виховній та культурно-просвітницькій діяльності спрямовувала свої зусилля на патріотичне виховання молоді, головним підґрунтям якого є, – духовні та культурні цінності українського народу, на виховання релігійної та національної свідомості, на розвиток інтелектуальних здібностей, на виховання морально-етичних і світоглядних орієнтирів у молоді.

На сучасному етапі, згідно з діючим статутом, який був прийнятий у 2014 р. Спілка Української Молоді в Америці (СУМ) є суспільно-громадською та національно виховною організацією української молоді в США, що була зареєстрована у 1950 р. в місті Нью-Йорк під назвою «Ukrainian American Youth Association, Inc.». СУМ у своїй діяльності стоїть на ґрунті християнського світогляду та вірний гаслу: «Бог і Батьківщина!». У статуті СУМ, зокрема зазначено, що організація виховує таку молоду людину, яка дорого цінить свободу, горда за своє українське ім'я, українську мову й культуру, та всіма можливими способами допомагає українському народові у розбудові незалежної та демократичної української держави [6, с. 4].

Згідно прийнятій програмі діяльності СУМ в США, серед головних завдань, що стоять перед організацією можна визначити наступні:

- 1) об'єднати і організувати українську молодь у США;
- 2) проводити виховну, культурно-освітню і релігійну роботу серед молоді;
- 3) виховувати своїх членів на свідомих українців й добрих і корисних громадян Сполучених Штатів Америки;
- 4) вести боротьбу з аморальністю та нездоровими проявами у молодіжному середовищі;
- 5) направляти зусилля і допомогу щодо розбудови незалежної і демократичної української держави;
- 6) інформувати американське суспільство про історію, літературу та культуру українського народу;
- 7) проводити виховну, матеріальну, моральну й духовну допомогу молоді в Україні;
- 8) проводити роботу щодо фінансової та благодійної допомоги для загально-українських потреб та для молоді зокрема [6, с. 4].

Наголосимо, що організація в Америці існує вже 67 років, має великі напрацювання в сфері роботи з молоддю, цікаву та унікальну методу виховної роботи з дітьми та молоддю українського походження. СУМ в США в різний час мав досить розгалужену систему, понад 60 осередків або відділів. На сьогоднішній день є осередки у таких містах, і містечках як: Барабу (Вісконсін), Бостон, Гартфорд, Детройт, Йонкерс, Картеред (Нью-Джерсі), Клівленд, Нью-Йорк, Палантайн, Сірак'юс, Пассейск (Нью-Джерсі), Філадельфія, Чикаго та інші [8].

Традиційно СУМ впродовж років своєї діяльності в США присвячує багато уваги освітнім питанням, плеканню і розвитку української культури. Необхідно зазначити, що СУМ тісно співпрацює зі Шкільною радою при УККА, як центральним, координуючим органом шкільної української освіти в США, з окремими школами. Деякі осередки СУМ є опікунами суботніх шкіл українознавства (наприклад у 1970-их рр. у США таких шкіл було 9). Для Спілки Української Молоді звичайна практика, разом з іншими громадськими організаціями, допомагати фінансово Шкільній раді УККА проводити курси для вчителів шкіл українознавства, за результатами навчання нагороджувати кращих учнів шкіл свого осередку, на різноманітні свята виступати спонсорами, разом із батьківським комітетом у придбанні для дітей різноманітних подарунків.

Крім того, осередки СУМ протягом своєї діяльності організовували власні українські школи, вищі українознавчі курси, літні табори тощо. Сьогодні, наприклад, успішно функціонує школа українознавства осередку СУМ ім. генерала-хорунжого Тараса Чупринки у Нью-Йорку, що була заснована у 1958 р. Школа входить в систему шкіл Українознавства Шкільної Ради при УККА. Шкільна Рада щорічно призначає інспектора, який відвідує школу двічі на рік, а також є присутнім на кінцевому іспиті – «матурі». Школа має 12 класів і відповідно 3 відділи: молодші, середні та вищі класи. Директорами школи у різні роки були: проф. М. Гуменюк, проф. І. Юрченко, проф. С. Демчишин, проф. П. Андрієнко-Данчук. На сучасному етапі І. Чуян. Починаючи від 1967 р. школу українознавства осередку СУМ ім. генерала-хорунжого Тараса Чупринки щорічно закінчують по 6-10 випускників, які стають активними представниками української громади в США. Зокрема, закінчивши відповідну навчальну установу, стають молодими вчителями для шкіл українознавства, очолюють молодіжні і студентські організації, беруть активну участь у діяльності українських установ і організацій в США, вони є тими, хто на все життя залишаються небайдужими до України [7, с. 252–253].

Зазначимо, що дуже часто учні шкіл українознавства є також учасниками молодіжних українських організацій, як Пласт чи СУМ, різних вокальних, музичних і танцювальних українських дитячих ансамблів. На думку педагогів діаспори, таке поєднання навчання в українській школі з діяльністю українських громадських молодіжних організацій дає певний успіх і результати у вихованні молоді українського походження на національних традиціях українського народу. І стає тією унікальною виховною системою, що дозволяє українській діаспорі не тільки не розчинитися у «плавильному казані» Сполучених Штатів Америки, а й повноцінно існувати і розвиватися як громаді, всіляко допомагаючи у державотворчому процесі Україні. На нашу думку ця унікальна виховна система, що склалася протягом років, потребує подальшого серйозного вивчення та системного аналізу.

Окремо хочемо відзначити видавничу діяльність СУМ, яка безперечно сприяє виховній роботі з молоддю. СУМ видає періодичний журнал «Авангард» (з 1947 р.), для юнацтва — «Крилаті» (з 1963 р.). Крім того,

виходять окремі «Сторінки СУМ» у різних газетах: «Шлях Перемоги», «Гомін України», «Українська Думка», «Свобода», «Америка» та ін. Центральне Видавництво СУМ у різні роки видало кілька педагогічних праць, зокрема твори відомого педагога Г. Ващенка [1]. Майже по всіх осередках існують бібліотеки.

СУМ у США для оптимізації роботи з молоддю, для власного використання придбала будинки і території (оселі) на яких було розміщено табори. Щороку відбуваються літні і зимові вишкільні табори для представників Спілки Української Молоді, на їх території проводяться різноманітні культурні, просвітницькі, спортивні заходи. Найвідоміші оселі: у містечку Еллінвіль біля Нью-Йорку, в містечку Барабу штат Вісконсин. У 2014 р на території літнього табору СУМ «Бескид», що в містечку Барабу (штат Вісконсин), відкрили чотири пам'ятники українським героям: С. Петлюрі, Є. Коновальцю, Р. Шухевичу та С. Бандері.

Таким чином, формування власної системи освіти – було важливим підґрунтям для збереження та подальшого розвитку етнічної та культурної ідентичності українців у вільному світі, а також для повноцінної реалізації української спільноти у нових країнах поселення. Зокрема, досягненню цієї мети сприяла організація українських освітніх установ, кафедр українських студій, українських фондаций при державних вищих навчальних закладах, вищих курсів українознавства, українських шкіл, власних молодіжних і громадських організацій, літніх таборів для відпочинку. Отже, для виховання провідної, національно-свідомої верстви, на засадах духовних і культурних цінностей українського народу, що у майбутньому буде плідне працювати на українську громаду в новій країні поселення необхідно було створити власну систему освіти, з чим українська діаспора успішно впоралася.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для виховників, учителів і українських родин /проф. Г. Ващенко. – 2 вид. – Брюссель: Видання Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976. – 208 с.

2. Жарський Е. Виховання: суть, мета, засоби, організація. Курс працівників дошкілля: Збірник матеріалів. – Зошит 2 / Едвард Жарський. – Н-Й, Філадельфія. – 1967. – 32 с.

3. Кульчицький О. Психодидактичні аспекти українознавчої освіти в діаспорі. Педагогічні проблеми та дидактичні поради (матеріали Вишкільного Курсу для учителів Суботніх шкіл) / О. Кульчицький. – Мюнхен. – Вид-во: Українського Вільного Університету. – 1969. – С.18-39.

4. Перший Світовий Конгрес Вільних Українців. – Вінніпег. – Н-Й – Лондон: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільний Українців. – 1969. – 479 с.

5. Правильник Юнацтва СУМ. – Брюссель. – Лондон. – Мюнхен. – Нью-Йорк. – Торонто: Видавництво Центральної Управи Спілки Української Молоді. – 1971. – 155 с.

6. Програма і статут Співки Української Молоді в Америці. – 2014. – 18 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cym.org/us/files/2015/01/Statut_CYM_USA_2014.pdf

7. П'ятдесятиріччя Шкільної ради при Українському конгресовому комітеті Америки в Нью-Йорку. Шкільна рада 1953-2003 [Гол. ред. Є. Федоренко]. Н-Й. Publisher: Ukrainian Educasional Concil – USSA. – 2003. – 412 с.

8. СУМ в Америці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cym.org/us/>

«Виховний ідеал» як система виховання національних цінностей в української молоді США

«Education ideal» as a system of national values upbringing of the Ukrainian youth in the USA